

آزمون طرح جامع

نتایج ابلاغ طرح تفصیلی جدید چه خواهد بود؟

مصاحبه با هیرید معصومی / دکترای شهرسازی / دکترای تاریخ معماری / معاون معماری و شهرسازی شهرداری تهران

ضوابط و مقررات طرح جامع و نظارت و دیده‌بانی بر تهیه طرح تفصیلی است به گونه‌ای که شهرداری حین این کار از راهبردهای طرح جامع عدول نکند. به این منظور نماینده نهاد در جلسات بررسی طرح تفصیلی در شهرداری، حضور جدی با رأی تأثیرگذار (حق و تو Vetto) دارد.

● انجام وظایفی که در طرح جامع همانند سایر دستگاه‌های موظف، برای آن تعریف شده است. مانند بحث خدمات هفت‌گانه که بسیار مهم است. اگرچه قبل از این شهرداری مجوزی جز برای کاربری‌های مصوب طرح صادر نمی‌کرد، اما حتی با تثبیت و تعیین کاربری اراضی به مقصود خود نمی‌رسیدیم. این امر با توجه به رویکرد جدید طرح جامع به شکل دادن برنامه بسیار پیچیده‌تر خواهد بود. در نتیجه، تهیه این طرح‌ها اولویت زیادی دارد. پس از این مرحله است که می‌توان با ارائه برنامه به دستگاه‌ها، امیدوار بود که خدمات شهری با مشکلات کنونی مواجه نشود و همزمان با توسعه شهر، خدمات هم شکل بگیرد.

شاید به نظر برسد که نهاد از وظایف اصلی خود منحرف شده و به تهیه طرح‌های موضعی و موضوعی می‌پردازد؛ اما در واقع اینگونه نیست و ممکن است این اشکال به تهیه سند طرح جامع مربوط شود که وظیفه تهیه بخشی از این طرح‌ها را بر عهده نهاد گذاشته است. نهاد، انحرافی از وظایف خود پیدا نکرده؛ بلکه مشغول به انجام تکالیفی است که در طرح برای آن دیده شده است. به عنوان مثال تهیه طرح‌های موضعی فراشهری و فرامنطقه‌ای، در حیطه شهرداری نیست، بلکه وظیفه نهاد است که باید از آنجا برای تصویب به شورای عالی شهرسازی و معماری ارسال شود. اگر در حال حاضر پرداخت به این وظیفه بیشتر به چشم می‌خورد به این دلیل است که در زمان بندی تهیه این طرح‌ها قرار داریم.

از دیگر وظایف مهم آن در برنامه پنج‌ساله شهرداری، تجدیدنظر در طرح جامع است. خوب است بدانید که معاونت معماری و شهرسازی شهرداری تهران جلسات مستمر و ارتباط تنگاتنگی با نهاد برنامه‌ریزی دارد. به دلیل وجود همین هماهنگی تجدیدنظر در طرح به خوبی در حال انجام است.

الگوی ساختاری - راهبردی برای طرح جامع تهران

از آنجا که طرح‌های ایستا دیگر پاسخگوی نیاز شهرها نیست، برای طرح جامع تهران نیز ویژگی پویایی لحاظ شده است. طرح‌های راهبردی - ساختاری به یک دفتر فنی دائمی برای بازبینی نیاز دارد. به‌هنگام‌سازی طرح، رفع نقاط ضعف و پرداخت به نقاط قوت آن در حوزه اختیارات نهاد است. اما به جز بحث تهیه، اجرای این‌گونه طرح‌ها نیز سازوکار خاص خود را می‌طلبد. اجرای طرح‌هایی از این جنس بسیار دشوارتر از تهیه آن است. از آنجا که برای اولین بار در ایران است که چنین رویکردی در طرح شهری اتخاذ شده است، با ابلاغ طرح تفصیلی از سوی شهردار، شهرداری در سال آینده وارد یک دوره جدید از مدیریت شهری خواهد شد و این طرح به

تشکیل نهاد؛

راهی برای جلوگیری از تکرار تجارب تلخ گذشته

از سال ۱۳۶۹ تا به امروز که در وزارت مسکن شاغل هستم، شاهد تصویب ۲۵۰ طرح جامع بوده‌ام. با بررسی این طرح‌ها و پیگیری نقد وارد به آنها می‌توانم بگویم که تشکیل نهاد برنامه‌ریزی و توسعه تهران یک اتفاق خوب و پسندیده بود؛ چراکه هرگاه ما با هم بر سر یک میز به تفاهم رسیده‌ایم، نتایج و برکات آن متوجه مردم بوده است و در مقابل، ضرر و زیان اختلافات دستگاه‌ها را نیز همواره مردم متحمل می‌شوند. اواخر دهه ۶۰ بحث تجدیدنظر در طرح جامع با توافق شهرداری مطرح شد و شهردار وقت؛ آقای «دکتر حبیبی» هم بسیار استقبال کردند، اما به گمان من با کوتاهی وزارت مسکن به نتیجه نرسید. بنابراین تجدیدنظر به تنهایی در وزارت مسکن انجام و طرح در سال ۱۳۷۱ ابلاغ شد. اما شهردار بعدی اعتنایی به طرح جامع و تهیه طرح تفصیلی آن نکرد.

به خاطر همین تجربه تلخ، این بار نهاد برنامه‌ریزی و توسعه تهران در یک توافق سه‌جانبه میان وزارت مسکن، شهرداری و شورای شهر تهران تشکیل شد. در این میان همراهی وزارت مسکن بسیار راه‌گشا بود، چراکه تصمیمات نهایی و تصویب طرح در شورای عالی مسکن و شهرسازی اتخاذ می‌شود.

از نظر من سطح و جایگاه کنونی نهاد بسیار برجسته و قابل قبول است. امروز نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران در مقیاس وزیر مسکن و شهرسازی، رئیس شورای اسلامی شهر، شهردار تهران و ریاست نهاد و معاونت شهرسازی است.

نقش نهاد

برای نهاد دو وظیفه در نظر گرفته شده است:

● مهم‌ترین وظیفه نهاد، دیده‌بانی و حراست از راهبردها، سیاست‌ها و

بوته آزمایش گذاشته می‌شود. پیاده‌سازی اهداف و راهبردهای طرح جامع به انرژی و همت بالایی نیاز دارد.

به همکاری تمامی دستگاه‌ها نیاز مندیم

اجرای طرح‌های ساختاری-راهبردی در نبود مدیریت یکپارچه شهری و بدون هماهنگی دستگاه‌های دخیل در خدمات‌رسانی به شهر با مشکل مواجه خواهد شد. مسئله اصلی، عدم تشبیت کاربری‌ها و ارائه برنامه است که باید طی جلسات متعدد با دستگاه‌های ذی‌ربط در خدمات‌رسانی به شهر برگزار شود؛ همانند آموزش و پرورش، سازمان آب و ... این ارگان‌ها باید با ارائه برنامه‌ها از طرف شهرداری و دریافت نظرات آنها از مسائل تعیین شده برای خود در طرح آگاه شوند تا بتوانند آنها را در برنامه سالیانه خویش منظور کنند. امیدواریم این ارگان‌ها به کمک ما بیایند و شهرداری نیز برای هرگونه همکاری آمادگی دارد تا ان شاءالله مدیریت یکپارچه شهری را در کشور به طور آزمایشی از تهران آغاز کنیم.

این مصاحبه در حاشیه سومین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری که دوم و سوم اسفند ۱۳۸۸ در مرکز همایش‌های برج میلاد برگزار شد، تهیه شده است. گزیده‌ای از سخنان آقای دکتر «معصومی» در پانل را در ادامه می‌خوانید:

■ بسیاری از متخصصین امر بر این باورند طرحی که امروز در دست داریم نه ساختاری-راهبردی است و نه کالبدی؛ بلکه چیزی مابین این دو است. این حرف درست است. متأسفانه از ابتدا با قراردادن نقطه شروع طرح در مناطق با دیدی کالبدی مواجه بودیم که با این نگاه و غفلت از ساختارها (اعم از اجتماعی، اقتصادی و ...)، الگوی توسعه مناطق تهیه شد. بنابراین هم حرکت کالبدی بود و هم تا حدودی شیوه تهیه آن. چراکه تهیه طرح‌های ساختاری-راهبردی شامل دوگام است: Structure Plan و Action Plan. در حالی که تهیه این طرح سه گام دارد: طرح ساختاری-راهبردی، طرح تفصیلی و طرح‌های موضعی و موضوعی.

اما این اقدام باعث شکل‌گیری فرهنگی جدید شد. شاید دست‌اندرکاران پس از سال‌ها سنت تهیه طرح جامع، قصد حرکت یکباره از طرح کالبدی به ساختاری و راهبردی را نداشتند. این اقدام به جسارتی نیاز داشت تا پس از سال‌ها بپذیریم که تهران را بر اساس یک سند توسعه اداره کنیم. به‌علاوه بدون شکل‌گیری مدیریت یکپارچه، کمتر کسی به‌عنوان شهردار حاضر به پذیرش اجرای این سند بود. معتقدم که یک برنامه بد بهتر از اداره شهر براساس یکسری دستورالعمل، تصمیمات موردی و بدون برنامه است. در زمان تهیه طرح توسط نهاد برنامه‌ریزی، تهیه طرح تفصیلی در دستور کار قرار نداشت. چراکه بدون توزیع کاربری، طرح تفصیلی به جز تدقیق پهنه‌های تعریف شده و بخش پیوست، کارایی دیگری ندارد. طرح جامع تهران بیش از اینکه برای ما کاری انجام داده باشد، تکلیف مشخص کرده است که باید در مدت زمان از پیش تعیین شده به انجام برسد. خوشبختانه در سال اول برنامه پنج‌ساله شهرداری تهران، تجدیدنظر در طرح جامع در دستور کار قرار گرفت که امیدواریم این بار یک پله به طرح‌های ساختاری-راهبردی نزدیک‌تر شویم.

■ تحقق طرح ساختاری-راهبردی در گرو «مدیریت یکپارچه شهری» است و دلیل فاصله طرح تهران از تعاریف طرح‌های ساختاری-راهبردی

نیز همین است. توجه به این نکته لازم است که حداقل دو وزارتخانه مسئولیت کارهای شهرسازی در کشور را برعهده دارند و معمولاً در هر دستگاهی-حتی شهرداری-به موضوع شهرسازی کمتر توجه می‌شود. چراکه این مقوله خطوط قرمز بسیاری دارد. به همین دلیل حدود ۸ سال پیش بحث تشکیل «سازمان شهرسازی کشور» به عنوان یکی از معاونت‌های رئیس‌جمهور مطرح شد. اما این اقدام نیز تا تحقق مدیریت یکپارچه شهری معوق ماند. در حال حاضر شورای شهر تهران، شورای شهرداری است. امیدواریم که در آینده هم شرح وظایف آن بیشتر شود و هم بخشی از امر به مدیریت محلی واگذار شود. به عنوان مثال تصمیم‌گیری برای تغییر کاربری یک قطعه زمین ۲۰۰ متری در کمیسیون ماده پنج، در سطح ملی و با حضور ۸ معاون وزیر انجام می‌شود! در حالی که می‌توان این امور جزء را به مدیریت محلی سپرد.

■ مشارکت بخش دانشگاهی در تهیه طرح توسعه تهران نکته‌ای است که از دید شهرداری پنهان نمانده است. در حال حاضر از دانشگاه تهران برای این امر دعوت شده و امیدواریم در آینده از توان سایر دانشگاه‌ها نیز بهره ببریم تا فاصله بین کارهای اجرایی و حوزه دانشگاهی را به حداقل برسانیم.

■ طرح مجموعه شهری تهران پس از سال‌ها پیگیری تهیه شد و تنها طرح شهرسازی بود که شروط تحقق آن به تصویب دولت رسید. در این طرح تهران به ۹ حوزه تقسیم شد که یکی از آنها حوزه تهران بود. در زمان مسئولیت بنده در وزارت مسکن و شهرسازی طرح هشت حوزه آن تهیه شد. از آنجا که تهران اهمیتی ویژه داشت، تهیه طرح آن به استانداری سپرده شد. با تشکیل نهاد از سوی وزارت مسکن این

طرح به کناری نهاده شد و با فرمول دیگری طرح راهبردی-ساختاری تهران را تهیه کردیم. از نظر من چه بسا باید همان حوزه شهری تهران دنبال شده و با همان رویکرد طرح جامع شهر به انجام می‌رسید. البته در تهیه این طرح از طرح‌های بالادست تبعیت شده، اما برای اجرای طرح‌های توسعه شهری مشکلاتی در کشور وجود دارد. هیچ مدیر شهری و شهرسازی حاضر به کنار گذاشتن طرح شهری یا تغییر آن نیست. عدم

تخصیص بودجه و اعتبار لازم، دلیل بر زمین ماندن این طرح‌ها است. لازم است برای درآمدهای پایدار شهرداری-که فقط یک نهاد اجرایی است-راهی اندیشیده شود. تهیه تراز مالی-فیزیکی برای طرح‌های جامع و تفصیلی در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ نیز در همین راستا بود.

■ اجرای طرح جامع جدید تهران سازوکار بسیار پیچیده و مشکلی دارد. مطالعه و تهیه خدمات هفت‌گانه، شیوه تأمین و اجرای آنها یکی از اقدامات خوب نهاد است. شهرداری باید پس از ابلاغ طرح تفصیلی، با همکاری نهاد نشست‌هایی با دستگاه‌های دخیل در عمران و امور خدماتی شهر، داشته باشد تا با اعلام برنامه‌ها، آنها را ملزم به اجرا و تأمین اراضی کند.

از آنجا که طرح‌های ایستا دیگر پاس‌خوگی نیاز شهرهای امروز نیست، در طرح جامع تهران نیز ویژگی پویایی لحاظ شده است. طرح‌های راهبردی-ساختاری به یک دفتر فنی دائمی برای بازبینی نیاز دارد و این کار در حوزه اختیارات نهاد برنامه‌ریزی است. همچنین از آنجا که این اولین طرح راهبردی-ساختاری شهری در ایران است، با ابلاغ طرح تفصیلی در سال آینده، شهرداری وارد یک دوره جدید از مدیریت شهری خواهد شد. پیاده‌سازی اهداف و راهبردهای طرح جامع به انرژی و همت بالایی نیاز دارد.